

Past2Present4Future Memory Walk videi Pitanja za raspravu i korišćenje u nastavi

O projektu

Memory Walk ("Koraci sećanja") je interaktivan program koji je osmislila Kuća Ane Frank (Anne Frank House) sa ciljem uključivanja mladih osoba i drugih društvenih grupa u edukativno promišljanje i raspravu o kulturi sećanja te komemoraciji istorijskih događaja kroz preispitivanje spomenika i spomen područja koje susrećemo u svakodnevnom životu. Pod vođstvom profesionalnih video montažera mladi učesnici projekta uče kako da iz vlastite perspektive predstave biografiju nekog spomenika i o njoj snime kratak video.

Nekoliko novih Memory Walk videa stvoreno je tokom leta 2021. godine u okviru projekta "Past2Present4Future" (P2P4F), projektne inicijative za osnaživanje kulture sećanja mladih iz zemalja četiriju partnerskih organizacija: Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Nemačke i Srbije. Cilj projekta je bio uključiti mlade iz navedenih zemalja u aktivnosti koje se bave sećanjem i istraživanjem istorijskih i savremenih dilema, sa posebnim naglaskom na Drugi svetski rat i dugotrajno nasleđe koje su nacionalsocijalistički zločini ostavili u Evropi.

Memory Walk Priručnik za nastavnike nudi konkretne nastavne materijale za raspravu o spomenicima i podsticanje mladih na preispitivanje i zanimanje za sporne istorijske događaje. Priručnik je namenjen za korišćenje u formalnoj i neformalnoj edukaciji mladih osoba od 14 do 18 godina starosti. Sadrži nekoliko aktivnosti koje su prilagođene trajanju nastavnog časa (45 odnosno 90 minuta). Nastavnici mogu da biraju između uvodnih vežbi (npr. "Šta je za tebe spomenik?"), glavnih vežbi (npr. "Biografija spomenika") i domaćih zadataka (npr. "Lokalni spomenici").

Priručnik na srpskom jeziku može se pronaći na linku:

<https://historijaistorijapovijest.org/wp-content/themes/hip/memory-walk-teachers-manual/MW%20Manual%20SR.pdf>

Ovaj dokument sadrži kratke opise i objašnjenja svakog od pet P2P4F Memory Walk videa, pitanja za raspravu (koja se mogu koristiti i kao teme za debatu u okviru aktivnosti "Debatovanje o spomenicima", str. 20. u priručniku), dodatnu literaturu i ideje za domaći zadatak.

Koncentracioni logor "Crna kuća" Bosna i Hercegovina

Poveznica na MW video: <https://youtu.be/i5XdJbkmTO4>

Šta predstavlja ovaj spomenik?

Koncentracioni logor u selu Kruščica kod Viteza, u Bosni i Hercegovini, kolokvijalno poznat kao „Crna kuća“, originalno je sagrađen za vreme Kraljevine Austro-Ugarske u svrhu smeštaja radnika. "Crna Kuća" po prvi put poprima ulogu logora za vreme Kraljevine Srba Hrvata i Slovenaca kada su zatvorenici bili politički disidenti tadašnjeg sistema. Za vreme Drugog svetskog rata, pod upravom Nezavisne Države Hrvatske (NDH) postaje koncentracioni logor u koji ustaške vlasti dovode Jevreje, Srbe i antifašiste s područja Sarajeva, Pala i doline Lašve. Prema procenama, kroz logor je prošlo oko pet hiljada ljudi od kojih su dve do tri hiljade na smrt isprebijani. Logor je bio u funkciji od jula do novembra 1941. godine. Preživeli zarobljenici poslani su u druge logore u NDH, među ostalima i u logor Jasenovac.

Za vreme sukoba devedesetih godina 20. veka "Crna kuća" po treći put postaje logor, ovog puta namenjena mučenju i nečovečnim postupanju prema ratnim zarobljenicima. Za počinjene zločine 2019. godine donete su pravosnažne presude protiv pripadnika vojne policije Armije Bosne i Hercegovine. Istorijski memorijalni kompleks "Crna kuća" sastoji se od barake ("Crne kuće"), spomenika, grobnice i spomen ploče.

Spomenici su podignuti u spomen žrtvama stradalima za vreme Drugog svetskog rata, dok žrtve rata u Bosni i Hercegovini devedesetih godina 20. veka nisu ni na koji način komemorisane.

Koje se dileme ili kontroverze vezuju za spomenik?

Crna kuća je zakonom zaštićena kao nacionalno dobro Bosne i Hercegovine, odnosno, za njeno održavanje i brigu o spomenicima zadužena je država. Međutim, zapuštenost spomenika i čestice na kojoj se nalaze jasno pokazuje da država ne vodi brigu o njima. Uz to, spomenici koji se nalaze u memorijalnom kompleksu podignuti su u čast žrtvama Drugog svetskog rata ali ne i žrtvama rata devedesetih godina 20. veka. Postavlja se pitanje zašto je žrtvama jednog režima moguće odati počasti, a drugim žrtvama kontroverzno?

Koncentracioni logor "Crna kuća" Bosna i Hercegovina

Predlog pitanja za raspravu nakon gledanja videa

1. Znete li za neki drugi objekat (u Bosni i Hercegovini) koji je korišćen kao logor tokom tri različita perioda?
2. Zašto mislite da je ovo mesto ponovo postalo poprište zločina 90-ih godina?
3. Zašto mislite da istorijski događaji iz 90-ih nisu obeleženi spomenikom?
4. Treba li više ljudi da zna za ove događaje i stradanja?
5. Ponavlja li se istorija? Zašto?
6. Zašto mislite da se o ovom mestu ne govori ili ne predaje u školama, s obzirom na njegovu mračnu prošlost?

Dodatna literatura i/ili ideje za domaći zadatak

1. O logoru:

https://sr.wikipedia.org/wiki/Логор_Крушчица

2. Poglavlje 4.1. "Kruščica kod Travnika" (str. 407) u knjizi „Holokaust u Bosni i Hercegovini“ Elija Taubera:

<http://institut-genocid.unsa.ba/userfiles/file/Holokaust%20u%20BiH.pdf>

3. Članak o stradanjima u "Crnoj kući" tijekom 1990-ih:

<https://onms.nenasilje.org/2019/crna-kuca-vitez/>

4. Odluka kojom se memorijalni kompleks Crna kuća proglašava nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine:

http://old.kons.gov.ba/main.php?id_struct=6&lang=1&action=view&id=3830

Spomen park "Jajinci" Srbija

Poveznica na MW video: <https://youtu.be/HULcBrBKmsE>

Šta predstavlja ovaj spomenik?

Spomen park „Jajinci“ nalazi se na području beogradske opštine Voždovac. Podignut je na mestu najvećeg stradanja civilnih žrtava na području okupirane Srbije. Nemačka vojska okupirala je Beograd u aprilu 1941. godine. Građane koji su se pobunili protiv okupacije nemačke vojne sile su zatvorile u koncentracione logore Sajmište i Banjica. Od 15. jula 1941. nemački 64. policijski bataljon redovno je zarobljenike logora Staro sajmište i Banjica odvodio na streljanje u Jajinačke šume i na Jajinački brežuljak. Streljanja su trajala sve do kraja 1943. godine, kada su nemačke snage počele da gube rat. Pribojavajući se da će njihovi zločini biti smatrani ratnim zločinima, zapovednici Gestapa u Beogradu naredili su da se streljane žrtve iskopaju a njihovi leševi spale. Streljanje i paljenje leševa trajalo je do aprila 1944. Procenjuje se da je u Jajincima ubijeno od 60 000 do 80 000 ljudi. Većina su bili Srbi i Jevreji, ali i Romi, partizanski borci, antifašisti i druge okupatorima "nepoželjne" osobe. Streljanja su često sprovodili i vojnici Srpske državne straže, pod naredbom nemačkih okupatorskih vlasti.

Koje se dileme ili kontroverze vezuju za spomenik?

Skupština grada Beograda spomen park „Jajinci“ proglasila je nacionalnim dobrom 1986. godine. Originalni spomenik je u nekoliko navrata oštećen grafitima fašističkih simbola, ali su natpisi uklonjeni. Usprkos njegovoj veličini i istorijskom značaju, mnogi građani Beograda ne znaju za njega niti znaju šta predstavlja. Neki građani Republike Srbije umanjuju ulogu lokalnih kolaboratora koji su ipak velikim delom učestvovali u masovnim streljanjima logorskih zarobljenika. Početkom 21. veka, zbog odluke da se pored severnog ulaza u spomen park izgradi pravoslavna crkva, nastaje kontroverza. Mnogi smatraju da spomen park, mesto stradanja ljudi raznih etniciteta i veroispovesti, nije primereno mesto za izgradnju religijskih građevina i simbola te da treba da ostane mestom svetovnog mira i žalosti.

Spomen park "Jajinci" Srbija

Predlog pitanja za raspravu nakon gledanja videa

1. Zašto mnogi ljudi ne znaju za ovaj spomen park i njegovu istoriju?
2. Zašto se ne govori češće o lokalnim kolaboratorima iz Drugog svetskog rata?
3. Mislite li da više ljudi treba da zna za istoriju Drugog svetskog rata i za stradanja u Srbiji u Drugom svetskom ratu?
4. Koje pouke iz Drugog svetskog rata su još uvek relevantne?

Dodatna literatura i/ili ideje za domaći zadatak

1. O spomen parku: https://sr.wikipedia.org/wiki/Спомен-парк_Јајинци
2. Članak o holokaustu u Srbiji:
<http://www.open.ac.uk/socialsciences/semlin/en/holocaust-in-serbia.php>
3. Karta s lokacijama logora i mestima stradanja u Srbiji:
<https://holocaust.rs/en/home/>
4. Članak o arhitekturi parka i spomenika:
<http://fmkjournals.fmk.edu.rs/index.php/AM/article/viewFile/169/pdf>

Spomenik "Nedovršena igra" Hrvatska

Poveznica na MW video: <https://youtu.be/kc7shwYYOCI>

Što predstavlja ovaj spomenik?

Spomenik "Nedovršena igra" podignut je u Sisku 1965. godine. Skulptura prikazuje sedmero dece u igri i obeležava dečiji logor koji je na području Siska postojao od avgusta 1942. do januara 1943. godine. Spomenik se nalazi u blizini stare zgrade logora koja je kasnije prenamenjena u pozorište. Svaki dečiji lik na spomeniku nosi ime po osobi iz logora koju je autorka lično poznavala. Procenjuje se da je u ovom logoru službenog naziva "Prihvatište za decu izbeglica logora" stradalo od 1 160 do 1 600 srpske, romske i jevrejske dece. Životni uslovi u dečijem logoru bili su jako loši, što je rezultiralo visokom stopom smrtnosti. Prema navodima preživelih, neka deca su ubijena otrovnim mlekom ili kašom pomešanom sa natrijum hidroksidom. Drugi izvori navode da su neka deca usmrćena injekcijama. Hiljade dece je preživelo zahvaljujući spasilačkim naporima koje je predvodila Diana Budisavljević, humanitarka koja je od oktobra 1941. godine uz pomoć saradnika organizovala i pružila pomoć ženama i deci zatvorenim u koncentracionim logorima Nezavisne Države Hrvatske. Zahvaljujući "akciji Diana Budisavljević" spašeno je oko 10 000 dece.

Koje se dileme ili kontroverze vezuju za spomenik?

Ovaj spomenik, njegova istorija i dečije žrtve koje komemorira nisu dobro poznati Sišćanima, kao što ni istorija Holokausta u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj nije dobro poznata širem stanovništvu Republike Hrvatske. Žrtve ustaškog režima i Drugog svetskog rata su u hrvatskom javnom diskursu zasenjene narativima o skorijem "Domovinskom ratu" i u obrazovnom sistemu padaju u drugi plan, u korist drugih, lakše "svarljivih" istorijskih razdoblja. Na ovaj način se potiskuje sistematičnost sukoba etničkih i verskih grupa na Balkanu, kojem svedoče narativne i istorijske veze između Drugog svetskog rata i rata 1990. godina. Spomenici koji obeležavaju žrtve Holokausta i Drugog svetskog rata, podignuti širom Hrvatske za vreme Socijalističke federativne republike Jugoslavije, u poslednjih nekoliko godina uništeni su ili uklonjeni, a mnogi su zapušteni. Retko kad se posećuju u okviru nastave u hrvatskom obrazovnom sistemu.

Spomenik "Nedovršena igra"

Hrvatska

Predlog pitanja za raspravu nakon gledanja videa

1. Koliko dobro ili slabo građani Republike Hrvatske poznaju istoriju Holokausta u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj?
2. Koju ulogu mogu imati spomenici u nastavi istorije?
3. Da li je važno učiti mlade o Holokaustu? Zašto?
4. Mislite li da podučavanje o Holokaustu i ustaškim zločinima otežava podučavanje o drugim žrtvama ili istorijskim razdobljima?
5. Da li je mladima stalo do istorije (međunarodne, nacionalne, lokalne)?

Dodatna literatura

1. Članak o spomeniku:
<https://express.24sata.hr/top-news/mesar-luburic-pobit-cu-sve-koji-spasavate-djecu-iz-logora-23223>
2. O koncentracionom logoru u Sisku:
https://sr.wikipedia.org/wiki/Дечји_логор_у_Сиску
3. Članak o nedavnoj komemoraciji žrtava koncentracionog logora u Sisku (2014.):
<https://balkaninsight.com/2014/10/06/ww2-children-s-concentration-camp-commemorated-in-sisak/>
4. Istorijski članak o Diani Budisavljević:
https://www.academia.edu/40924426/Action_Diana_Budisavljevi%C4%87_The_largest_operation_to_rescue_children_in_the_Independent_State_of_Croatia_during_World_War_II

Ideja za domaći zadatak

Spomenik "Nedovršena igra" dečije žrtve komemorira doslovno (prikazuje žrtve kojima odaje počast) i simbolički (scena njihova igranja naglašava njihovu nevinost, tj. tragičnost njihove smrti). Drugi spomenici manje ili više doslovno ili simbolički prikazuju događaje/žrtve koje obeležavaju. Koji su vam draži, doslovni ili simbolički spomenici? Nacrtajte spomenik koji obeležava nešto što vam je drago (može biti bilo šta) na doslovan i na simboličan način.

Zaboravljene prisilne radnice distrikta Spandau Nemačka

Poveznica na MW video: <https://youtu.be/x7DvsfJz01o>

Što predstavlja ovaj spomenik?

Tokom Drugog svetskog rata, više od hiljadu žena i devojaka iz Jugoslavije, Poljske, Mađarske i Sovjetskog Saveza izrabljivane su u berlinskom distriktu Spandau, koji je danas popularno šoping područje nemačkog glavnog grada. Spomenik iz videa komemorira spomenute žrtve prisilnog rada. Pripadnice navedenih skupina je nacistička, antisemitska i rasistička ideologija smatrala inferiornima, zbog čega su prisiljene na rad u nehumanim uslovima. Mnoge radnice nisu preživele.

Koje se dileme ili kontroverze vezuju za spomenik?

Ovaj Memory Walk video bavi se problemom uspešnosti/efikasnosti spomenika za prisilne radnice, odnosno pitanjem znaju li stanovnici Berlina za istorijski događaj koji spomenik komemorira. Naime, reč je o relativno malom spomeniku, sakrivenom ogradom, koji se nalazi na privatnom posedu. Takođe, nameće se pitanje o ulozi koju istorija ima danas u svakodnevnom životu i o poukama koje nas uči.

Predlog pitanja za raspravu nakon gledanja videa

1. Mislite li da je važno komemorirati žrtve prisilnog rada u distriktu Spandau?
2. Zašto se treba sećati događaja iz prošlosti?
3. Koje su grupe nacisti prisiljavali na rad?
4. Zašto su nacisti smatrali opravdanim izrabljivanje ljudi na ovaj način?
5. Postoji li i danas prisilni rad? Koje su to prisiljene grupe?

Dodatna literatura i/ili ideje za domaći zadatak

1. O prisilnom radu u Nemačkoj:
<https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/forced-labor-an-overview>
2. O prisilnom radu u Berlinu i Brandenburgu:
<http://www.tempelhofer-unfreiheit.de/en/forced-labor-berlin-brandenburg/>
3. O prisilnom radu u svetu danas:
<https://www.ilo.org/global/topics/forced-labour/policy-areas/statistics/lang--en/index.htm>
4. Postoji li u tvom gradu neko istorijsko mesto za koje malo ko zna? Istraži o njemu i pripremi kratku prezentaciju za razred.
5. Pomaže li iko današnjim žrtvama prisilnog rada? Pronađi jedan primer takvog pojedinca ili organizacije.

Neispričana istorija aerodroma Tempelhof

Nemačka

Poveznica na MW video: https://youtu.be/nhQuj0_2ExU

Šta predstavlja ovaj spomenik?

Aerodrom Tempelhof i pripadajući javni park za vreme Drugog svetskog rata su bili fabrika oružja u kojoj su prisilno radili zarobljenici iz obližnjih koncentracionih logora.

Koje se dileme ili kontroverze vezuju za spomenik?

Ovaj Memory Walk video bavi se pitanjem znaju li stanovnici Berlina za istoriju aerodroma Tempelhof. Postavlja se i pitanje o ulozi koju istorija ima u svakodnevnom životu i o poukama koje nas uči.

Predlog pitanja za raspravu nakon gledanja videa

1. Zašto je važno prisećati se događaja iz prošlosti?
2. Koje su skupine nacisti prisiljavali na rad?
3. Zašto su nacisti smatrali opravdanim izrabljivanje ljudi na ovaj način?
4. Postoji li i danas prisilni rad? Koje su to prisiljene grupe?

Dodatna literatura i/ili ideje za domaći zadatak

1. O prisilnom radu u Nacističkoj Nemačkoj:
<https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/forced-labor-an-overview>
2. O prisilnom radu u fabrici (današnjem aerodromu Tempelhof):
<https://www.thf-berlin.de/en/location-information/history-of-location/national-socialism/forced-labourers/>
3. O prisilnom radu danas:
<https://www.ilo.org/global/topics/forced-labour/policy-areas/statistics/lang--en/index.htm>
4. Postoji li u tvom gradu neko istorijsko mesto za koje malo ko zna? Istraži o njemu i pripremi kratku prezentaciju za razred.
5. Pomaže li iko današnjim žrtvama prisilnog rada? Pronađi jedan primer takvog pojedinca ili organizacije.